EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Kvalitativní metody ve společen-skovědním výzkumu

Doc. PhDr. Gabriel Bianchi, CSc.

2018

Strategický projekt UTB ve Zlíně, reg. č. CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_015/0002204

Informace o autorech:

Doc. PhDr. Gabriel Bianchi, CSc.

Slovenská akadémia vied

Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava 4

Slovenská republika

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OBSAH

OBSAH 3
1 DISKURZ 4
1.1 ANALÝZA DISKURZÍVNYCH ZDROJOV (C. WILLIG) 6
1.2 ANALÝZA DISKURZU – ÚČELY: 6
1.3 RÔZNE VERZIE 7
1.4 ANALÝZA DISKURZU 7
2 GROUNDED THEORY (UKOTVENÁ TEÓRIA) (B. GLASER, A. STRAUS) 8
2.1 TEORETICKÁ ANALÝZA DISKURZÍVNYCH ZDROJOV – OBLASŤ SEXUÁLNEHO ZDRAVIA 8
3 TEXTUALITA A TEKTONIKA 11
4 REALIZÁCIA KVALITATÍVNEHO VÝSKUMU 12
4.1 AKÉ METÓDY SÚ POUŽITEĽNÉ V KVALITATÍVNOM VÝSKUME? 12
4.2 PRINCÍPY KVALITATÍVNYCH METÓD 13
4.2.1 Explorácia (pozorovanie): 13
4.2.2 Chyby pozorovania: 13
4.2.3 Triangulácia: 13
4.3 EXPLORAČNÉ METÓDY 13
4.3.1 Pozorovanie: 13
4.3.2 Sebaposudzovacie metódy 14
4.3.3 Prípadová štúdia/kazuistika 14
4.3.4 Zisťovanie kontextov 14
4.4 METÓDY ANALÝZY KVALITATÍVNEHO MATERIÁLU: 15
4.4.1 Deskriptívna a tematická analýza 15
4.4.1.1 Delenie analýz z hľadiska produktu: 15
4.4.1.2 Delenia analýz z hľadiska postupu: 15
4.4.2 Interpretatívna analýza - diskurz 16
5 ŠPECIFICKÉ PRÍSTUPY V KRITICKEJ PARADIGME: 17
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY 19
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK 20
SEZNAM TABULEK 21

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

1 DISKURZ

Pojem diskurz sa používa na označenie všetkých foriem hovorenia, textov, či už sa vyskytli prirodzene v konverzácii, interviách, alebo akomkoľvek druhu textu. Analytici diskurzu sa zameriavajú na texty ako také, nie ako prostriedok poukazujúci na istú realitu, ktorá existuje za diskurzami, či už je to realita sociálna, psychologická, alebo materiálna (nezaujímajú sa teda primárne o to sa naozaj stalo, aké sú individuálne postoje XY a pod.). **Diskurz je považovaný za prax**. Ľudia používajú diskurz aby robili isté veci: prisudzovali vinu, ospravedlňovali sa, prezentovali seba v pozitívnom svetle, atď.

Funkcie diskurzu: EXPLANÁCIA, EVALUÁCIA, IDENTITA

Výskum diskurzu, v ktorom sa konštituujú naše reality, sa stal centrálnou osou alternatívnych prístupov v psychológii

- v rámci využívania príbehovosti v naratívnej psychológii (Sarbin,),
- vo výskume identity (Shotter a Gergen), alebo
- v diskurzívnej psychológii (Potter, Wetherell), v ktorej "najzadnejším" epistemologickým vysvetlením pre uplatnenie analýzy diskurzu je predpoklad, že prostredníctvom jazyka sa ľudia podieľajú na konštruovaní sociálneho sveta. Má to tri aspekty: (1) aktívne vytváranie vyjadrení/názorov/vysvetlení za použitia existujúcich jazykových prostriedkov, (2) selektívnosť používania jazykových prostriedkov a (3) dôsledky, ktoré tieto rečové konštrukcie majú (reakcie, vplyv, odpovede). Nástrojmi poznania diskurzívnej psychológie sú rôznorodo orientované odnože analýzy diskurzu:
    - interpretačnej fenomenologickej analýze – IPA (Jonathan A. Smith),
    - analýze diskurzívnej praxe (W. Stainton Rogers). Pri analýze používania diskurzu sú základnými výskumnými otázkami Čo chce osoba v tejto časti konverzácie dosiahnuť a ako pri tom narába s diskurzívnymi zdrojmi. Pokračovaním analýzy v tomto smere je konverzačná analýza, ktorá sa v jemnozrnej optike zaujíma o spôsoby, akými ľudia používajú samotný jazyk na dosahovanie svojich cieľov (jednotky prehovorov, časovanie, prerušovanie, pauzy,

atď.). Obidve tieto úrovne analýzy diskurzu Stainton Rogersová na inom mieste nazýva výstižne mikroanalýzou diskurzu.

- analýza diskurzívnych zdrojov (vrátane foucauldovskej analýzy diskurzu) (Carla Willig); analýza diskurzívnych zdrojov sa menej zaoberá tým, čo jednotlivec povedal za daných okolností, ale skôr tým, ako diskurzy fungujú všeobecne a globálne ako sociálne a kultúrne zdroje, ktoré ľudia využívajú pri realizácii svojich aktivít a snažení. Týmto postupom sa výskumník, ktorý študuje určitú tému, snaží sa identifikovať a popísať hlavné diskurzy, ktoré sú pri nej v hre, ako tieto diskurzy navzájom na seba pôsobia a vyvíjajú vplyv a ako sa premieňajú v čase a pri presune do iných diskurzívnych priestorov. Pri výskume diskurzívnych zdrojov sú adekvátne výskumné otázky ako: Aké diskurzy operujú vzhľadom k tejto téme? Odkiaľ pochádzajú? Ako a prečo boli vytvorené? Ako sa presadzujú a čo nimi má byť dosiahnuté?.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

1.1 Analýza diskurzívnych zdrojov (C. Willig)

1.	identifikovania diskurzívnych konštrukcií sledovaných diskurzívnych objektov, t. j. aké rôznorodé konštrukcie "záujmového" objektu nachádzame v texte (napr. lásky, rizika, vernosti, pokúšania, zvádzania atď.);
2.	identifikovania širších diskurzov, do ktorých sa dajú diskurzívne objekty adekvátne umiestniť;
3.	orientácie v aktivitách, ktoré sú implicitné danému diskurzu, keďže v rôznych diskurzoch o tej istej téme sa môže aktivita, zodpovednosť, kauzalita apod. atribuovať iným aktérom, kontextom a pod.;
4.	identifikovania pozície subjektu, z ktorej sa dá dedukovať štruktúra jeho práv a povinností;
5.	identifikovania možností praktického narábania s predmetmi záujmu v rámci určitého diskurzu – napr. či v diskurzívnej konštrukcii mimomanželského vzťahu existuje prepojenie na používanie prezervatívu a tým možnosť daný predpoklad pre redukciu sexuálneho rizika;
6.	analýzy dôsledkov daného diskurzu na konštrukciu subjektivity, t.j. napr. či sa daná osoba cíti byť vinná, zodpovedná za iných, bezmocná a pod.

Tabulka 1: Analýza diskurzívnych zdrojov (C. Willig)

1.2 Analýza diskurzu - účely:

- Aké diskurzy sú prístupné?
- Odkiaľ tieto diskurzy pochádzajú? Ako a odkiaľ vytvorili/presadili/osvojili?
- Aké sú alebo môžu byť ich účely ich použitia? Aké správanie predpisujú a aké zakazujú?
- Akým zámerom slúžia?
- Ako sa navzájom ovplyvňujú? Ktoré sú dominantné? Ktoré sú v dôsledku toho skryté“?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

1.3 Rôzne verzie

- Prístupy typu ´verstehen´
- Mikroanalýza diskurzu
- Makroanalýza diskurzu

1.4 Analýza diskurzu

Postup, ktorý odporúča R. Gillová pre analýzu diskurzu všeobecne:

1. formulovanie prvých výskumných otázok,
2. výber textov pre analýzu,
3. detailný prepis textu,
4. skeptické čítanie a kladenie otázok textu,
5. kódovanie – zahrňujúce všetko, čo je možné a revízia výskumných otázok na základe toho, čo prichádza v texte,
6. analýza
    a. opakujúcich sa vecí, pravidiel a variability a
    b. formulovanie dočasných hypotéz a
7. overenie reliability a validity.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

2 GROUNDED THEORY (UKOTVENÁ TEÓRIA) (B. GLASER, A. STRAUS)

GT je metódou spracovania údajov, aj nástrojom vytvárania teórie. Prvky GT:

- Emergentné kategórie
- Kódovanie in vivo aj teoretické kódovanie
- Permanentná porovnávacia analýza
- Analýza negatívnych prípadov
- Teoretická senzitivita – "pýtanie sa otázok"
- Teoretická vzorka
- Teoretické nasýtenie
- Písanie "memo" a otázok

2.1 Teoretická analýza diskurzívnych zdrojov - oblasť sexuálneho zdravia

V rámci predchádzajúceho výskumu sme uskutočnili teoretickú analýzu diskurzov operujúcich v oblasti sexuality vo vzťahu k sexuálnemu zdraviu. Výsledkom bolo identifikovanie štyroch diskurzívnych prúdov, ktoré všetky -- vo viac-menej čistej či zmiešanej podobe -- sú prítomné v súčasnosti: (1) Kresťanská tradícia posilnená viktoriánskou morálkou, (2) vedecký, medicínsky a sexuologický prúd, (3) občiansky liberálny prúd a (4) HIV/AIDS rizikový prúd. Analýza týchto diskurzívnych prúdov ukázala, že do veľkej miery napĺňajú funkciu samostatných diskurzívnych zdrojov, nakoľko sprostredkúvajú odpovedanie na väčšinu kriteriálnych otázok kladených na diskurzívne zdroje (*Aké diskurzy operujú vzhľadom k tejto téme? Odkiaľ pochádzajú? Ako a prečo boli vytvorené? Ako sa presadzujú a čo nimi má byť dosiahnuté?*). Pre ilustráciu uvádzame stručnú charakteristiku týchto 4 diskurzov:

Ad 1: Podľa M. Foucaulta vlyv viktoriánskej morálky v sexuálnej oblasti pokračuje do súčasnosti. Je rozvinutím židovsko kresťanskej tradície v našom kultúrnom prostredí. Sexualita je v tomto prostredí ohraničená domovom a manželstvom a má inštrumentálnu hodnotu, ktorá sa premieta v hlavnej funkcii

sexuality, ktorou je reprodukcia. Sexualita je riadená prísnymi normami (monogamia, manželstvo) a zákazmi (napr. nahota, nevera, rozprávanie sa o sexualite na verejnosti). Abnormality sú sankcionované, vypudzované, alebo prinajmenšom ignorované (homosexualita), pričom ohrozujúce správanie sa analyzuje v pojmovom rámci tabu a hriechu. Diskurz o sexualite prakticky neexistuje.

Ad 2: J. H. Gagnon a R. G. Parker považujú roky 1890 - 1980 za sexuologickú periódu v štúdiu sexuality. Jej najcharakteristickejším znakom je snaha po maximalizácii vedeckosti a objektívnosti a ideologicky sa opiera o religiózny program novej strednej triedy. Usiluje sa o nájdenie mechanizmov sexuality, ktoré by umožnili získať kontrolu a odolávať sexuálnym pudom a impulzom. Čiastočne sa uvažuje už aj v pojmoch príjemnosti/rozkoše, čím hodnotová poloha sexuality rozširuje z inštrumentálneho čiastočne aj o autonómny rozmer, avšak vychádza z predpokladu odlišnosti sexuálneho pudu u mužov a žien. V sexualite sa akceptuje regulujúci vplyv noriem, ktorými sú najmä mužská sexualita, heterosexualita a manželstvo. Sex sa považuje za prirodzenú silu, ktorá je v opozícii k civilizácii, kultúre a spoločnosti, je záležitosťou jednotlivca a poznanie v tejto oblasti je transkulturálne a transhistoricky platné. Diskurz o sexualite je medicínsky a biologizujúci.

Ad 3: V 60. rokoch nášho storočia nastala kríza sexuologickej paradigmy, ale aj kríza celého hodnotového programu strednej triedy. Dochádza k prekoncipovaniu sexuality z pozície sociálneho konštruktivizmu a interakcionizmu. Otázka príjemnosti/rozkoše sa dostáva do popredia a sexualita sa stáva hodnotovo autonómnou. Jedinými normami sú sexuálna sloboda a rovnoprávnosť a v sexualite prestáva existovať akýkoľvek zákaz., čoho prirodzeným prejavom je rozvinutie feministických hnutí a hnutí za sociálnu akceptáciu homosexuálov. Moderné antikoncepčné prostriedky, ktoré umožňujú ženám aktívne regulovať svoj sexuálny život, sa podieľajú na mocenskom vyrovnávaní medzi mužmi a ženami. Narastá tolerancia k erotickej a pornografickej produkcii, sexuálna výchova sa postupne presadzuje v školách. Diskurz o sexualite zahŕňa všetky témy a stáva sa skutočným spoločenským diskurzom.

Ad 4: Pod vplyvom pandémie HIV sa dokonáva dekonštrukcia ideologických pozadí predchádzajúcich koncepcií sexuality. Do popredia sa dostáva sociálny a kulturálny kontext sexuality, bez rešpektovania ktorých nie je možné dosiahnuť pôvodný cieľ tohto prúdu -

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

ochranu pred šírením HIV v rôznych kultúrach, subkultúrach a minoritách. Jedným z kľúčových pojmov v priestore sexuality sa stáva sexuálna identita. Tento prístup je z axiologického hľadiska programovo nehodnotiaci. Jediným normotvorne pôsobiacim prvkom je všadeprítomné odporúčanie bezpečného resp. bezpečnejšieho sexu, inými slovami odporúčanie používať prezervatív a vyhýbať sa nechránenému styku s partnerom, ktorého HIV status nepoznáme. Akékoľvek ohrozujúce správanie sa analyzuje v pojmovom rámci rizika, pričom sa zdôrazňuje, že má charakter sociálnej konštrukcie. Diskurz o sexualite je všeobecný, aj keď otázky rizika a ochrany sú v popredí.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

3 TEXTUALITA A TEKTONIKA

Celý priestor alternatívy tradičnej psychológii postavenej na jazyku a komunikácii integruje do spriahnutých konceptov *textualita a tektonika*. Textualita a tektonika vystihujú *epistemologickú pozíciu novej paradigmy psychológie*.

Pod *textualitou* rozumie tú zložku prístupu k poznaniu, ktorá najmä:

- je agnostická vo vzťahu k "skutočnej" realite a nahrádza hľadanie jedinej "pravej" reality štúdiom naratívnych pluralít, ktoré nám slúžia na uchopovanie akýchkoľvek vecí a záležitostí
- dekonštruuje epistemologickú zásadu oddelenia subjektu a objektu poznávania a vedie nás k identifikovaniu objektov nášho poznávacieho záujmu v čo najväčšom množstve relevantných textov
- akceptuje, že odlíšenie laických a profesionálnych diskurzov nič nehovorí o odlišnej miere adekvátnosti poznania
- vypovedá o morálnej pozícii výzkumníka
- zviditeľňuje historický, politický a kultúrny kontext vzniku, vývoja a interakcie (t.j. tektoniky) relevantných textov.

Tektonika ako "druhá strana textuality" sa orientuje na spôsoby, akými sa naratívy a reprezentácie, ktorých textualitu skúmame, aktivujú, ako interagujú a ako sa a archivujú v čase a sociálnom priestore.

(Príklady – **vývoj „politicky korektných“ pojmov**: debilita – osoba so zníženou schopnosťou učiť sa; neger (drapetománia) – africký Američan; pohlavie – rod)

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

4 REALIZÁCIA KVALITATÍVNEHO VÝSKUMU

Kľúčové primárne rozhodnutia:

1. Chceme robiť deskripciu alebo interpretáciu? Chceme iba kategorizovať témy, alebo ich interpretovať (napr. voči diskurzom, moci, ...)?
2. Hľadáme epizodické alebo sémantické poznanie v jazyku? (epizodická a sémantická pamäť) Špecifické „epizodické“ nástroje: naratívne interview, technika kritického incidentu
3. Základný, cielený, alebo aplikovaný výskum?

Základný výskum:

- z hľadiska cieľa – je cieľom sám o sebe – vykonáva sa za jediným účelom, ktorým je zvýšenie poznania
- z hľadiska vzdialenosti od aplikácie – je výskumom základných aspektov javov tohto sveta
- z časového hľadiska - je výskumom v dlhodobej perspektíve

Cielený výskum: riešenie problémov sveta

Aplikovaný výskum: hľadanie využitia výsledkov základného výskumu

4.1 Aké metódy sú použiteľné v kvalitatívnom výskume?

1. v zásade všetky, ktoré sa používali v pozitivistickom prístupe, sú použiteľné, ale za určitých podmienok:
    a. ich použitie je „kriticky“ vyargumentované
    b. ich výsledky neslúžia ako definitívne odpovede, kombinujú sa s kontextovým a s kvalitatívnym skúmaním
    c. nepoužívajú sa ako jediná metóda
2. Diskurzívno-exploračné (interview, fokusová diskusia, texty najrôznejšieho druhu)
3. Kombinované – Q metodológia
4. Analytické metódy – metódy analýzy diskurzu
5. Nástroje vytvárania teórie – ukotvená teória

4.2 Princípy kvalitatívnych metód

4.2.1 Explorácia (pozorovanie):

1. Izomorfná deskripcia - pozorujem VŠETKO
2. Reduktívna deskripcia. : pre ňu treba urobiť:
    a. vzorkovanie udalostí (akú podobu jav môže mať, kde sa môže vyskytovať, ...)
    b. vzorkovania participantov
    c. vzorkovanie času (doby, trvania, minimálne časové vzorky, ...),
    d. zaznamenávanie – posudzovacie škály, zoznamy pozorovateľného správania, video, ...

4.2.2 Chyby pozorovania:

- halo efekt (skreslenie prvým dojmom)
- nesprávne zakotvenie – „škály“ – napr. inteligencie alebo schopností),
- chyba prísnosti alebo
- chyba miernosti (vyplývajú z neuvedomenie si celého rozsahu škály pozorovaného správania),
- chyba centrálnej tendencie
- implicitná teória osobnosti.

4.2.3 Triangulácia:

1. dát/údajov (od rôznych osôb, v rôznych časoch, miestach)
2. výskumníkov
3. teoretická t. – triangulácia teoretic. prístupov
4. metodologická: simultánna a sekvenčná: Qual. vs.quant.

4.3 Exploračné metódy

4.3.1 Pozorovanie:

- štrukturované, neštrukturované (produkty: identifikácia, kategorizácia foriem správania, časové schémy, interakčné schémy)

- priame a zúčastnené pozorovanie

4.3.2 Sebaposudzovacie metódy

Rozhovor: stupne: voľné asociácie – neštrukturované interview – pološtrukt. i. – štrukturované i. – formálny test.

V tomto smere:

- narastá miera troch charakteristík:
  - kontrola na otázkami,
  - nad odpoveďami a
  - stupeň presnosti a opakovateľnosti, a
- klesá miera šírky a hĺbky potenciálnej odpovede.

Fokusová (skupinová) diskusia:

- hlavný cieľ: zistenie vytvárania argumentácie vo vzájomnej konfrontácii rôznorodých názorov účastníkov/čok
- iné ciele: mapovanie rozsahu javu/problému, potenciálnych zdrojov konfliktu,
- (3) 5-7 (9) účastníkov/čok
- „silný“ moderátor, ktorý sa pýta prečo?, ako?, ...

4.3.3 Prípadová štúdia/kazuistika

4.3.4 Zisťovanie kontextov

Napr. Dynamic Contextual Analysis:

1. politický - právo a politiky;
2. socio-ekonomický;
3. komunitný – kultúra (hodnoty Hofstede, Schwartz), náboženstvo, tradície, médiá;
4. interpersonálny – konflikty a ich riešenie, sociálny kapitál, dynamika vzťahov;
5. programový (existujúce programy pre cieľovú skupinu, Národné programy, ...)

Čo treba na realizáciu Dynamickej kontextovej analýzy?:

- štúdium literatúry, dokumentov, doterajších výskumov
- štúdium legislatívy

- interviá/fokusové diskusie s kľúčovými osobami a inštitúciami
- dotazníkový prieskum

4.4 Metódy analýzy kvalitatívneho materiálu:

4.4.1 Deskriptívna a tematická analýza

4.4.1.1 Delenie analýz z hľadiska produktu:

Deskriptívna analýza je prostriedkom na opísanie vzorky participantov na jednotlivých konkrétnych úrovniach.

Idiografická analýza smeruje do hĺbky k jednotlivým faktorom, významom a procesom konštruovania identity u jednotlivca. Na základe podchytenia relevantných aspektov z osobnej histórie participanta a jeho výpovedí sa snaží pochopiť a abstrahovať všetky relevantné faktory, momenty a mechanizmy konštruovania identity.

Tematická/konceptuálna analýza je zameraná na identifikáciu všetkých možných kategórií a procesov spojených s vytváraním identity, snaží sa taktiež odpovedať na otázku „prečo?„. Tieto vzniknuté koncepty potom porovnáva u všetkých participantov zaradených do jednotlivých skupín.

4.4.1.2 Delenia analýz z hľadiska postupu:

Manifestná obsahová analýza: kvantitatívne zachytáva jednotlivé kľúčové slová a vyjadrenia, opisuje povrchové aspekty textu a tým odpovedá na otázku „čo?„. Takáto analýza je zväčša **deduktívna**, systematická.

Analýza dát so štruktúrovaným systémom kódov - pred analýzou sa vytvorí ***„kódovacia kniha„*** v ktorej sa identifikujú a definujú témy, kľúčové body a kategórie, ktoré budú pri analýze stáť v centre pozornosti. Kódy sa potom aplikujú na samotný text. Tento prístup je **deduktívny**, systematický a vcelku spoľahlivý. Môže mať aj prvky **induktívnosti**.

Editujúci prístup je **induktívnym** procesom, pri ktorom sa najskôr zhromažďujú dáta, systematicky usporadujú, redukujú a zoskupujú. Opätovné kódovanie a zoskupovanie dát pokračuje až kým nie je možná ich kompletná interpretácia. Tento prístup je systematický a má dobrú spoľahlivosť.

Vnárajúci / kryštalizujúci prístup je z týchto prístupov **najinduktívnejší**. Podstatou je „vnáranie sa„ do textu a hľadanie dôležitých momentov a významov. Napriek tomu, že je tento prístup málo spoľahlivý, je dostatočne valídny a prináša predovšetkým nové pohľady na analyzovanú problematiku.

4.4.2 Interpretatívna analýza - diskurz

Diskurz

Pojem diskurz sa používa na označenie všetkých foriem hovorenia, textov, či už sa vyskytli prirodzene v konverzácii, interviách, alebo akomkoľvek druhu textu. Analytici diskurzu sa zameriavajú na texty ako také, nie ako prostriedok poukazujúci na istú realitu, ktorá existuje za diskurzami, či už je to realita sociálna, psychologická, alebo materiálna (nezaujímajú sa teda primárne o to sa naozaj stalo, aké sú individuálne postoje XY a pod.). Diskurz je považovaný za prax. Ľudia používajú diskurz aby robili isté veci: prisudzovali vinu, ospravedlňovali sa, prezentovali seba v pozitívnom svetle, atď.

Komunikácia

- Spôsoby správania, normy, hodnoty sa vyjednávajú vo vzájomných interakciách
- Ľudia sa podieľajú na konštruovaní sociálneho sveta prostredníctvom jazyka
- ***Diskurz – používanie jazyka podľa pravidiel a noriem komunity***

5 ŠPECIFICKÉ PRÍSTUPY V KRITICKEJ PARADIGME:

Aké sú metódy výskumu v kritickej paradigme?

1. v zásade všetky, ktoré sa používali v pozitivistickom prístupe, sú použiteľné, ale za určitých podmienok:
    a. ich použitie je „kriticky“ vyargumentované
    b. ich výsledky neslúžia ako definitívne odpovede, kombinujú sa s **kontextovým** (napr. Dynamic Contextual Analysis – štrukturálny a sociálny, resp. (1) politický - právno a politiky; (2) socio-ekonomický; (3) komunitný – kultúra, náboženstvo, tradície, médiá; (4) interpersonálny – sociálny kapitál, dynamika vzťahov; (5) programový) a s **kvalitatívnym skúmaním**
    c. nepoužívajú sa ako jediná metóda
2. Diskurzívno-exploračné (interview, fokusová diskusia, texty najrôznejšieho druhu)
3. Kombinované – Q metodológia
4. Analytické metódy – metódy analýzy diskurzu
5. Nástroje vytvárania teórie – ukotvená teória
6. Základný, cielený a aplikovaný výskum

Čo nové nám to prináša?

- Odlišné typy výskumných otázok
- Otvára nové metódy
- Orientuje sa na praktické problémy
- Je funkčnejšia a užitočnejšia

Modernizmus

- Hľadanie ciest k vylepšovaniu človeka prostredníctvom ľudského snaženia
- Vychádza z racionality
- Vidí vedu ako cestu k pravdivému poznaniu

Príbeh o „stúpaní“ - Comte a tí ďalší

- najprv bol primitívny svet vnímaný z pohľadu mágie a povier

- potom nastúpil svet pred-moderný – vnímaný z pohľadu náboženskej viery, kde vše-vedúci Boh bol jedinou autoritou, ktorá konštituovala pravdivé poznanie
- a po ňom prišiel moderný svet vnímaný z pohľadu vedy a racionality, kde platí, že veda je jediným zdrojom objektívneho, empirického poznania.

Postmodernizmus

- Koncepcia zásadne odlišná v chápaní toho, z čoho sa vytvára poznanie
- Presadzuje existenciu množstva alternatívnych „realít“
- Nazerá na ne ako na epistemologicky rovnocenné
- Tvrdí, že výber spomedzi nich je záležitosťou etiky

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

Bačová,V. (2004). Analýza poôsobenia moci v interakcii novinárky a policajta. *Československá psychologie*, 48(6), 523-537.

Bačová, V. (2000). Sociálny konštrukcionizmus v psychológii. *Československná psychologie*, 44(3), 237-246.

Bačová, V. (2000). *Súčasné smery v psychológii*. Prešov: Prešovská univerzita.

Blaikie N. (2000). *Designing social research*. Cambridge: Polity.

Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.

Kerlinger, F. N. (1972). *Základy výzkumu chování*. Praha: Academia

Maršalová, L., & Mikšík, O. (1990). *Metodológia a metódy psychologického výskumu*. Bratislava: SPN.

Smith, J. A., Harré, R., & Van Langenhove, L. (1995). *Rethinking Methods in Psychology*. London: Sage.

Vybíral, Z. (2006). *Psychologie jinak*. Praha: Academia.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IPA Interpretačná fenomenologická analýza

GT Grounded Theory

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Analýza diskurzívnych zdrojov (C. Willig) 6

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY